

A költő álma

(Jegyzetek Urbán János verseskötvényéről)

Költészetünk természetének jelentős része ma úgy jelentkezik, mint visszapillantás a megtett útra. Egy kicsit olyan curriculum vitae vagy még érzelmesebb és líraibb fölöadásban való, amelybe emlék és nosztalgia, hivatkozás és útlevel a holnapba — minden belefér.

A költő a saját énjén át vetíti felénk élményanyagát, a mondanivalót. De nem is igazi költő az, aki kívül áll a versen, s nem deréig benne, úgy ahogy látja a dolgokat. A romantikus költők lobogása volt az, hogy minden kis élmény strofába szedésénél költői pózba vágják magukat, minden válogatott szónál érezni lehetett, hogy lobog a hajuk, úgy lobog, mint az a tűz, amely költészetünkben él, de — sajnos — sokszor csak megkésve látták, vagy az utókor megkésve látta, hogy görögtűz volt az egész. Ne feledjük, vannak ma is romantikusok, neoromantikusok, akik a kor szavához igazítják a verset, de éppen úgy pózolnak mint XIX. századi elődeik, néha sikerültebb, néha sikerületlenebb pózban.

Vannak költők, poéták, akik ha megtalálják a hangjukat, rázendítenek a dalra s bármit is írnak föl címül a strofák fölé, elejétől végig mindig azt dalolják. A hajnalt, az estét, a reggelt, az országutat, a lengő búzakalászokat, ez azután olyan lesz, mint egy krétakőr, amelyen a költő nem tud többé keresztül lépni. Még akkor sem, ha a maga művészi kifejezőmódjának a legmagasabb csúcsáig elért, annál is inkább nem, mert ezekbe a formákba beleszeretett s nincs szíve többé a kiforrott formáktól elszakadni.

Igaz, ha a költő igazán költő, akkor nem is tudja önmagát megtagadni.

De mégis, vannak egyhelyben topogók. Vannak, akik esztendők óta ismétlik önmagukat, ugyanazt éneklék, amit egy évvel ezelőtt, és ugyanazok tapsolnak nekik, mert rímei nyomán szépen érik a búzakalász, szinte halljuk, hogy fakad a tavasz és szeptemberben az ökörnnyállal együtt keseregünk a vénasszonyok nyarán...

Mondjam azt, hogy ez nem akar értékcsökkenés lenni, mert szeretjük a tavaszt és szeretjük a szeptemberi hangulatot? ... Szeretjük a búzakalászokat, de milyen sokféleképpen meg lehet énekelni! ...

Esztendők óta olvasom Urbán János költészetét.

Ezeknek a verseknek olvasása közben gyakran eszembe jut, hogy kevés a kirobbanó tehetőség, az olyan lánglelkű költő, akiben nemcsak forradalmi tűz ég, hanem a művészet is él; s az adottságok a nagy korral vele egyidőben szerencsésen párosulnak. A mi korunkban ilyen né nőtt volna Górán, ha el nem ragadja tőlünk minden idők legnagyobb embertelensége.

Tehát, ha ilyen magasról veszem a hasonlatot, akkor nem sértő az, ha Urbán indulási korának egységéről beszélünk. Arról a korról, amikor nem volt a kezeügyében semmi más, csak az a belső tűz, amely költői megszólalásra készítette. Sokszor bántóak voltak az iskolás rímei, a keresett asszonánsai, a strofák nehézkes lépte, és a hasonlatok is prózainak tündek. A „Kalászok”-ban közölt versei épp csak hogy „életjelt” adtak — s versei olvasása után ke-restünk benne valamit. Amit akkor nem talál-

tunk, azt később megadta nekünk az „Életjel”. Egy látható és hallható életjelet.

Most itt fekszik előttem verseinek második kötete. Azt adta címül: „Álmok a Tiszánál”, talán mert arról beszél, amit a Tisza partján mint gyermek és mint meglett ember álmódott. És azt mondja a címlap hátlapján, hogy „ezt a könyvet az adai TISZA szabómunkás szövetkezet anyagi hozzájárulása” segítette az olvasó elé. Szerény, szép ajánlás ez, olyan szerény, mint maga a költő.

Ebben látom Urbán legnagyobb költői és emberi értékét.

Nem olyan hangzatosan indult, mint Csépe, s nem is olyan szép skálával, de egyetlen munkásköltő Laták után, akinek nem vált erőltetetlen intellektuálissá a hangja. Urbán költészetében nincsenek csillogóan magas csúcsok, de nincsen benne poéta nagyképűség sem. Egyszerű és halk, amilyen egyszerűek és halkszavúak azok a munkások, akik a parasztok gerendás szobáiból jöttek, akik életük majd egynegyedét a hosszú téli délutánokon a búboskemence sötét szögletében töltötték el, s ha ott a pislács mellett költői gondolatokat szöttek, az ő vérmérsékletével csakis ilyeneket szöthettek:

Csak a szegényeknek beszéljek,
a nappalok tiszta hangján,
úgy, ahogy a harcok mesélnek,
amiket átél a póri fajtám.

w

A kötet első verseiben csöndes tiszaparti vallomásokot mond el. Nincsenek benne erőltetett képek, sem erőltetett rímek, legalábbis nem úgy bukkannak elénk, mint régebbi verseiben, ahol a kényszermegoldások sokszor megzavarták a gondolatot. Urbán nem ismeri a jambusok és a trocheusok törvényeit, a verslábakat ösztönösen a fülével ellenőrzi le, de figyeljük csak meg, most már milyen szépen csengenek:

A búbos

kicsit öreg, kicsit vedlett,
lassan mégis fölnevelget
a jövődő szerencsének
néhány délceg nemzedéket.

Órzi, félti valahányat,
jólesik az oldalának...

Igaz, vannak versei, ahol a rövid és a hosszú szótagok nem követik egymást ritmikus rendben, s emiatt nem szívesen válik meg a négyes verssoroktól, de sokkal merészebb vállalkozásokba kezd, mint régebbi verseinél. A magánhangzók játéka is tisztultabb már nála, a nyelv tiszta muzsikáját is megéli, s mindjobban verseknek érezzük azt, amit leír.

Nem prózának.

De sok modern költőnek szemére vethetjük ezt, hogy nem vers, de még prózának is érthetetlen az, amit írnak s mennyire, de mennyire visszakanyarodnak a szürrealizmus felé.

Mert elszakadtak a földtől, elszakadtak a valóságtól s azt írják, ami mélyen a tudatuk alatt a ködben, vagy az álom vízióban él.

Urbán is álmodik. Ő meg is mondja: arról beszél amit a Tisza partján álmódott. De ő nem

valami megfoghatatlan légkörben keresi az elvesztett, vagy a még nem lelt énjét, hanem azt mondja el, amit a tiszaparti parasztok nehézkes levegőjű környezetében sóvárogva ébren álmodott.

Témái már ezért is forradalmiak.

Nem hivalkodva beszél arról, hogy a parasztok közül jött s nem csattogtatja a gatyások fölött karikásosorát, hanem minden kertelés nélkül őszintén szól:

Neked mondom népem a dalom,
a föld, műhely küldte költőknek
helyét; fegyverüket önképzés
kínja csiszolja, míg örködnek
tudatos értelemmel és merész
hittel tiszta ércén időnknek.

Igen, a költő érezte az önképzés ezer kínját, mert ha szétnézünk berkeinkben, ő szerénységében majd mindig magára maradt. Másoknak segítettek tanárok, írók, művészek, amikor munkájukat faragták, — de hosszú ideig ögyedül bibelődött verseivel, mint aki rászánja magát, rászánja életét, hogy mindazt, amit látott és érzett, szavakba önti s elmondja nekünk.

Ebben látom Urbán költészetének legfőbb értékét, mert amit mond, az nem képmutatás és nem hangulatkép, nem bravúr s nem szóvirágok hangzatos játéka csupán, hanem mélyen emberi élet. Urbánnak az áll a kezére, amire más költőnek nagy kinnal törekednie kell, hogy a valósághoz híven őszinte maradjon és őszintén szóljon, amikor szól. Ne emelje nimbuszát a Himalája fölé, ne kóvályogjon örökké a Parnasz szuson, hanem maradjon itt a földön, a parasztok, munkások, emberek között.

Amikor mindezt mélyen átérzi, mintha éppen hozzánk szólna:

S a hűvös szavak szilárd acélján
világot mérni csak annak lehet,
kinek küldetesként adatott
a föld, műhely, titkos üzenet,
hogy ezer arcával köznapod
dobolja szívünkben az ütemet

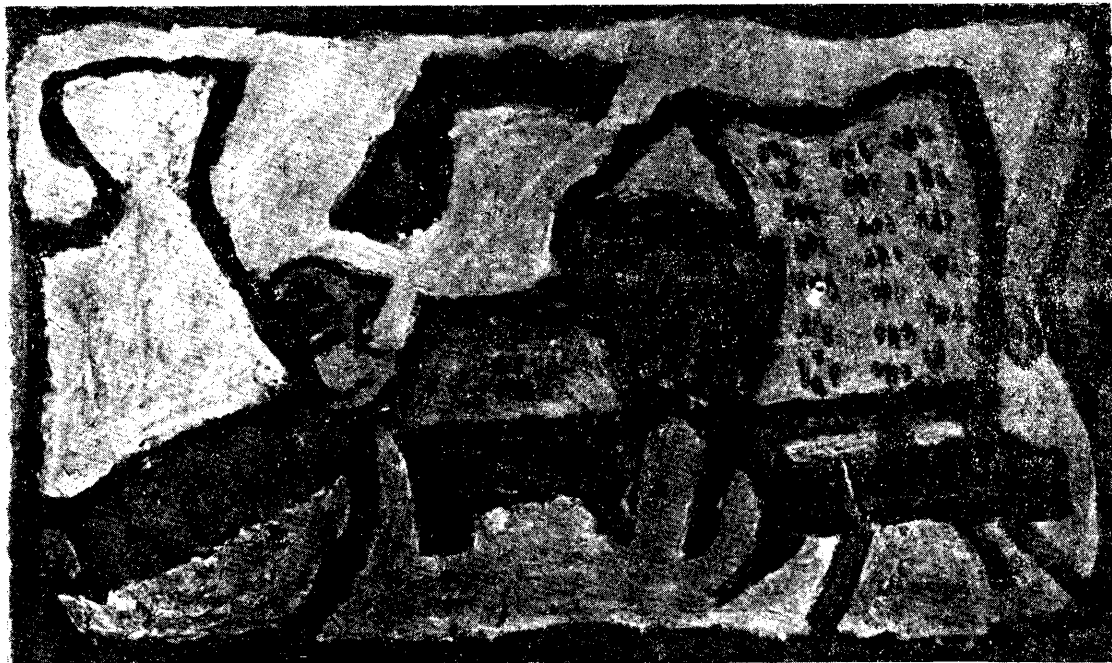
Sokan azt vetik a szemére, hogy „középszer”, vagy hogy „egyhelyben topog” s hangjával nem tud az átlagköltészeten fölülelmelkedni, hogy zengjen vagy muzsikáljon versében az igazi poéta hangja.

Egyszer egy parasztfíró azt írta, hogy a „paraszti tehetség nem fátyla, hanem tőzegtűz, amely lassan ég, de mindig és sokáig ég”. Azokból a mélységekből, ahonnan ők jönnek, a legendákon és az anekdotákon túl ezer és ezer ismeretlen szépséget és emberi értéket lehet fölhozni, de csak úgy s akkor, ha a költő e mélységek legmélyére lát és ha küldetése van, tud is e küldetésnek megfelelő nyelven beszélni.

Almairól beszél, de hogy a romantika minden kételyét eloszlassa, kertelés nélkül kimondja: „Éreztek: nem a bánatos álmok csendes ideje van, az élet izzik nagy vággyal”... — s ő maga is erről énekelt nekünk.

Ezért — de nem csupán csak ezért — Urbánnak ez a könyve formában is, tartalomban is emelkedést mutat. És biztató, hogy a fejlődő forma (ami annyi sok költőnél elkanyarodást jelent) nála nem csökkentette az életes tartalom változatait. Erről beszél az „Arcot örökítő békesség” címet viselő versciklusa, ahol költészetének új hangját legszebben szólaltatta meg.

Lévay Endre

Paraszt szoba